

Omainformaatikko tukee opiskelijan valmistumista

Kirsi Tuovinen & Jarmo Saarti

Suomessa siirrytään kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen lähes kaikilla koulutusaloilla 1.8.2005 Bolognan prosessin mukaisesti. Tutkintorakenneuudistuksen myötä opiskelija voi siirtyä maisteriopintoihin, kun kaikki kandidaattivaiheen opinnot on suoritettu. Kaksiportainen tutkintorakenne asettaa monia haasteita sekä opintojen ohjaukselle että opetus ja opiskelumuotojen kehittämiseksi opintojen etenemisen tehostamiseksi. Tutkinon uudistus prosessi vaikuttaa myös kirjastoihin.

Opetusministeriön *Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano-*työryhmämuistossa korostetaan alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tieteellistä ydintä ja kytkentää tieteelliseen tutkimukseen. Monet opiskelijoilta edellytettävät osaamistarpeet liittyvät tiedonhankinta- ja hallintavalmiuksiin. Ne ovat myös olennainen osa elinikäistä oppimista, informaatiolukutaidosta puhumattakaan. Kirjaston rooli on keskeinen näiden taitojen opettamisessa ja ohjauksessa, taidot eivät synny opiskelijalle itsestään.

Kuopion yliopiston kirjaston järjestämä yhden opintoviikon laajuinen tiedonhaun peruskurssi on pakollinen kaikille Kuopion yliopiston perusopiskelijoille. Kurssin voi suorittaa joko lähiopiskeluna (luento harjoituksineen paikan päällä yliopistossa) tai joillakin tieteenaloilla verkko-opiskeluna. Kirjasto on alkanut suunnitella ja toteuttaa uusia toimintatapoja ja käytänteitä sekä arvioida kriittisesti tiedonhallinnan opetus- ja ohjauskäytäntöjä. Tähän ovat olleet syynä tutkintorakenneuudistus, opetuksesta saatu opiskelijapalaute sekä tiedonhallintataitojen opettajien havainnot oppimistuloksista.

Walmiiksi Wiidessä Wuodessa

Walmiiksi Wiidessä Wuodessa-hankkeen rahoituksella toteutettu Omainformaatikko-projekti on mahdollistanut Kuopion yliopiston kirjastolle uudenlaisen kokeilun. Projektin tavoitteena on tukea perusopintojen aikaista oppimisen tekemistä vahvistamalla opiskelijoiden tiedonhallintataitoja henkilökohtaisen tutoroinnin, omainformaatikon avulla. *Walmiiksi Wiidessä Wuodessa – Toimiva opetussuunnitelma ja ohjattu opintopolku kaksivaiheisessa tutkintorakenteessa* – hanke (W5W-hanke: <http://www.w5w.fi>) on valtakunnallinen projekti opintojen ohjauksen kehittämiseksi tutkintorakenteen uudistuessa. Projektia rahoittaa opetusministeriö ja sitä koordinoivat Kuopion ja Oulun yliopistot.

Omainformaatikko-projekti on osa W5W-hankkeen toista kehittämissuunnitelmaa: "Monipuolistetaan ohjauksen ja arvioinnin menetelmiä erilaisten opiskelijoiden opintojen ja oppimistulosten tekemisen tueksi."

Omainformaatikko-projektissa tiedonhankintataitojen kehittäminen, tutkimuksen tekeminen ja substanssialan oppiminen integroidaan yhdeksi kokonaisuudeksi. Kansainväliset informaatiolukutaidon standardit ovat projektin suunnittelun apuna ja auttavat toiminnan laadun valvonnassa. Päämääränä on, että projektista saatuja tuloksia pystytään hyödyntämään opetuksen kehittämistyössä.

Omainformaatikko henkilökohtaiseksi tueksi

Ensimmäinen Omainformaatikko-projekti toteutettiin viime vuonna sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan pro graduseminaarin yhteydessä. Toimintatavat sovittiin yhteistyössä laitoksen professorin kanssa.

Omainformaatikko kävi esittäytymässä ja kertomassa projektista yhdessä seminaaritapaamisessa, muut tapaamiset sovittiin opiskelijan kanssa henkilökohtaisesti sähköpostilla. Projekti ei velvoittanut opiskelijoita osallistumaan omainformaatikon ohjaukseen, vaan opiskelijat saivat itse päättää osallistumisestaan. Omainformaatikko oli opiskelijoiden käytettävissä maaliskuusta 2004 vuoden 2004 loppuun saakka.

Ennen ensimmäisen tapaamisen alkua opiskelijat lähettivät omainformaatikolle sähköpostia omasta aiheestaan. Näin omainformaatikko pääsi perehtymään ennakkoon opiskelijoiden tutkimusaiheisiin. Opiskelijoiden tiedonhankintavalmiuksia myös selvitettiin kysymyslomakkeen avulla ja kullekin opiskelijalle laadittiin yksilöllinen ohjaussuunnitelma.

Kahdenkeskisten ohjaustapaamisten lisäksi yhteydenpitoa käytiin sähköpostitse (yksittäisiä kysymyksiä, opastusta yms. tiedonhankintaan liittyvää). Omainformaatikko teki lisäksi opiskelijoille hakuja eri tietokannoista projektin aikana.

Oikea-aikaista ja motivoitunutta opetusta

Kaikki projektissa mukana olleet opiskelijat kokivat tiedonhankintataidot hyvin tärkeänä, koska taitoja tarvitsee koko opintojen ajan. Ohjauksessa olleet opiskelijat olivat suorittaneet pakollisen tiedonhaun kurssin pääsääntöisesti jo opintojen alkuvaiheessa ja pro gradu työtä aloittaessaan he kokivat, että asiat ovat unohtuneet.

Ohjauksessa korostuikin ennen kaikkea asioiden kertaus sekä muutamien tiedonhankintaan keskeisesti liittyvien asioiden tarkempi läpikäyminen: mm. hakusanojen miettiminen (synonyymit, rinnakkaiset termit, laajemmat / suppeammat termit, englanninkieliset vastineet), jatkohaut, tiedonlähteiden kertaus sekä viitteiden paikannus.

Opiskelijat olivat sitä mieltä, että omainformaatikon tuella tiedonhankintataidot vahvistuivat merkittävästi. Opiskelijoiden sanoin, omainformaatikko myös ”tsemppasi” ja ”antoi potkua” gradutyöskentelyyn. Kun tiedonhankinnan ohjaus ja konsultointi saatiin integroitua seminaarivaiheeseen, korostuivat ohjauksessa myös ne asiat, joihin tiedonhaun peruskurssilla ei aina ole pystytty vastaamaan: oikea-aikaisuus, opiskelijan oppimismotivaatio ja aktiivinen osallistuminen. Hyvät oppimistulokset pohjautuvat pitkälti näihin tekijöihin.

Yksilöllisempi ohjaus mahdollisti myös muiden alojen tietokantojen läpikäymisen. Esimerkiksi erään opiskelijan aiheessa tarvittiin myös lääketieteen tietokantoja, joita sosiaalityö-tieteen tiedonhaun kurssilla ei käydä lävitse. Toki opiskelija pystyy halutessaan osallistumaan jo nyt muidenkin tieteenalojen tietokantaopetukseen, mutta aiheeseen sopivien tiedonlähteiden valinnassa tarvitaan selvästi lisäohjausta.

Ohjauksen saatavuutta opetuksen ulkopuolella on markkinoitava siis aiempaa tehokkaammin, nykymuodossaan se ei saavuta opiskelijoita riittävän hyvin. Tiedonhaun verkkokurssilla yksilöllisempi ohjaus on sen sijaan jo suurelta osin

toteutunut.

Taitojen kehitys arvioitiin

Opiskelijan taitojen kehittymisen arviointiin projektin aikana ja projektin jälkeen sovellettiin informaatiolukutaidon osaamistavoitteissa 1-5 määriteltyjä kriteereitä:

1. Informaatiolukutaitoinen opiskelija määrittelee tarvittavan tiedon luonteen ja laajuuden;
2. Informaatiolukutaitoinen opiskelija hakee tarvittavan tiedon tehokkaasti;
3. Informaatiolukutaitoinen opiskelija arvioi tietoa ja sen lähteitä kriittisesti ja liittää valitsemansa tiedon omaan tietopohjaansa ja arvojärjestelmäänsä;
4. Informaatiolukutaitoinen opiskelija käyttää yksin tai ryhmän jäsenenä tietoja tehokkaasti hyväkseen saavuttaakseen tietyn tavoitteen;
5. Informaatiolukutaitoinen opiskelija ymmärtää useita taloudellisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä, jotka liittyvät tiedon käyttöön, ja käyttää tiedonlähteitä ja tietoa eettisesti ja laillisesti oikein.

Opiskelijoilta kerättyssä sähköpostipalautteessa ilmenevät erityisesti seuraavat taitovaatimukset:

Opiskelija kykenee

- rajaamaan tiedontarpeen ja ilmaisemaan sen selvästi
- tunnistamaan erityyppisiä ja eri formaatissa olevia tiedonlähteitä
- pohtimaan mitä kuluja tarvittavan tiedon hankkimiseen liittyy
- arvioimaan uudelleen tiedontarvetta ja muokkaamaan sitä tarvittaessa
- valitsemaan sopivat tiedonhakujärjestelmät saadakseen tarvittavan tiedon
- suunnittelemaan ja käyttämään tehokkaita hakustrategioita
- hakemaan tietoa tietokantojen avulla käyttäen useita eri menetelmiä
- muokkaamaan hakustrategiaa tarvittaessa

Arvion mukaan informaatiolukutaidon 1. ja 2. osaamistavoitteet saavutettiin selvästi. Lisäksi on nähtävissä, että 3., 4. ja 5. osaamistavoitteiden mukaiset kriteerit saavutettiin monin osin.

Osaamistavoitteiden saavuttamisen arviointi perustuu opiskelijoilta kerätyn sähköpostipalautteen lisäksi omainformaatikon projektin aikaisiin kokemuksiin ja havaintoihin. Pro graduvaiheessa monien taitojen tulisi olla kuitenkin jo hallussa, vaikka osa osaamistavoitteisiin sisältyvistä taidoista opitaankin seminaarin aikana esim. ohjaajan opastuksella.

Peruskurssiin verrattuna opiskelijat pyysivät ohjausta määrällisesti paljon enemmän ja aktiivisemmin. Sähköpostin kautta saatettiin käydä opiskelijan kanssa monia asioita hyvinkin yksityiskohtaisesti lävitse. Omainformaatikolta projekti edellytti kokonaisvaltaista perehtymistä opiskelijoiden tiedonhankintaprosessiin.

Oppimisen laatu paranee

Projekti vahvisti aiempia näkemyksiä: uusien toimintatapojen löytäminen on tärkeää, jotta opiskelijoiden oppimisprosessia saadaan tuettua aiempaa paremmin.

Vaikka resurssit ovat rajalliset, yksilöllisempi ohjaus ja opetus on mahdollista

toteuttaa opetus- ja ohjauskulttuuria kehittämällä. Näin parannetaan myös oppimisen laatua. Ohjaus on luonteeltaan vuorovaikutustapahtuma, eikä tiedonhaun peruskurssilla ole pystytty paneutumaan tähän riittävän hyvin.

Vaikka projektista saatuja tuloksia ei voi yleistää osallistujajoukon pienen koon vuoksi (viisi opiskelijaa kahdeksan hengen seminaariryhmästä), ovat tulokset kuitenkin suuntaa antavia.

Kehittämistyöhön liittyvät keskustelut ja pohdinnat kollegojen kanssa jatkuvat. Tässä yhteydessä on mainittava myös kansallinen Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma: yliopistokirjastojen yhteinen SVY-hanke 2004–2006, jossa pyritään kehittämään edelleen opetusmenetelmiä ja opiskelijoiden arviointia.

Ensimmäinen Omainformaatikko-projekti herätti kiinnostusta muutamilla muillakin Kuopion yliopiston laitoksilla ja projekti jatkuu uusien opiskelijaryhmin vuonna 2005. Tiedonhankinnan opetuksen integrointi vaatii yhteistyötä ja aktiivisuutta myös laitoksen suunnalta, hyvätkään suunnitelmat eivät saa muutoin tuulta purjeisiin.

Kirjallisuus

Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano. Opetusministeriön työryhmien muistioita; 39:2002. URL:

http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/39_02tutkintorak/39_02tutkintorak.pdf

(15.3.2005).

Kirsi Tuovinen toimii kirjastonhoitajana Kuopion yliopiston kirjastossa.
email. Kirsi.tuovinen@utu.fi

Jarmo Saarti toimii kirjastonjohtajana Kuopion yliopiston kirjastossa.
email. jarmo.saarti@utu.fi